

Davorin Trstenjak.

(Spisal Božidar Flegerič.)

Ako čitaš ime Davorina Trstenjaka, zmisliš se nehoté na slavnega pokojnika, bivšega starinoslovca, zgodovino pisca in pesnika. Toda naš Davorin ni z onim nič v rodu. Porodil se je naš Davorin Trstenjak dné 8. listopada leta 1848. na Krčevinah v župniji sv. Miklavža v ormoškem okraju. Krčevine so neznatna vas, v kateri so na precéj velikem posestvu že v minulem stoletju gospodarili Trstenjaki. Njegov oče Ivan Kr. je že osemdesetletnik, a dosti krepak ter še nenehoma dela, kolikor mu je možno v visoki starosti. Pokojne matere Anke, roj. Žnidaričke, predniki so bili prišli iz Višnice (v Zagorju) na Holm pri Ormožu. Trstenjakov ded Matija je bil pameten mož. Naučil se je od nekega dosluženega vojaka čitati in pisati ter si je kot priden in previden gospodar vse

zapisaval, koliko je katero leto dobil žita, koliko polovnjakov je nalil vina v svojem krasnem vinogradu Brebrovniku, in kaj se je kje imenitnega zgodilo.

Izmed sedmero otrok je Davorin najstarejši. Oče je marljivo kmetoval in sodaril ter se je jako trudil za vzgojo svojih otrok.

„Dom in svet“ 1898, št. 8.

Davorina je pošiljal v šolo na bližnji Holm, kjer mu je bil učitelj pokojni Frančišek Kotnik, a na Holm ni dolgo v šolo zahajal. Ko je nekaj odrastel, moral je v šolo k sv. Miklavžu. Ondašnji upokojeni učitelj, gospod Martin Repič, mi često pripoveda, kako

se je vrli oče trudil za svojega malega sinka, pogostoma proseč učitelja, naj gleda, da se mu otrok v šoli čimveč nauči. Pri sv. Miklavžu je bila za tistega časa samo dvorazredna šola, in vsak dečko, ki je hotel stopiti v gimnazij v bližnjem Varaždinu, moral je narediti izkušnjo za četrtri razred, kar ni bilo Bog vé kako težko; vsak je plačal 8 gld., dobil iz predpisanih predmetov nekaj lahkih vprašanj, in izkušnja je bila gotova. Vsak jo je prebil, kdor se ji je podvrgel. Na gimnaziji Davorin ni imel nikakega veselja do učenja jezikov, a

Davorin Trstenjak.

tembolj ga je zanimalo naravoslovje. Pridno je iskal in nabiral raznovrstne žuželke, lovil kače in hrčke ter se je na tak način zelo prikupil pokojnemu profesorju Lazarju. Dopršivši šest gimnazijalnih razredov je šel v Zagreb v učiteljišče, katero je dovršil l. 1870. Leto dni potem je bil domači učitelj pri

dvorskem sovetniku Daubachu, kjer je vrlo dobro poučeval sina in hčer. Leta 1872. je služil na zasebni dekliški šoli gospe Cviičeve v Zagrebu in istega leta je postal učitelj na glavni šoli v Karlovcu, a leta 1873. že ravnatelj ondašnje višje dekliške šole, kjer je služboval do meseca vinotoka leta 1889. Ne vé se, zbok kakega vzroka je bil premeščen na meščansko šolo v Kostajnico, kjer še sedaj deluje uspešno in v vsakem oziru blagonosno. Karlovčanom je bilo sila žal za Trstenjaka; trudili so se, dobiti ga nazaj v svojo sredino, toda vsi naporji so bili zaman.

Davorin Trstenjak je izredno marljiv in delaven. Človek, ki ga pozna, mora se res čuditi njegovi marljivosti in vstrajnosti. Ravnateljstvo na meščanskih šolah zahteva obilo dela in truda, a zraven tega je Trstenjak zelo ploden pisatelj. Slovenski ni ničesa napisal; ne moremo ga torej prištevati slovenskim pisateljem, a vendar je naš ponos, ker prisrčno ljubi drago domovino. Hrvaška je dobila več pisateljev rojenih Slovencev.

Oglejmo si Trstenjakova književna dela:

Pisateljstvo je začel naš Davorin že leta 1873. Svoje prvence je objavljaval v listu: „Pučki prijatelj“. Ta list je tedaj izdaval gospod Dragotin Jagić (brat glasovitega profesorja slavistike dr. Vatroslava Jagića), sedaj tajnik kr. zem. vlade v Zagrebu. V tem listu je priobčil več poljudnih in zanimivih sestavkov; čitajočemu hrvaškemu občinstvu so tako ugajali, da je odločno zahtevalo, da jih uredništvo izdâ v posebni knjigi. In to se je res zgodilo. Knjižica je imela naslov: „Zdravoslovje. Nauk, kako mora naš seljak živjeti, djecu si odgojivati, kuću graditi itd., da bude zdrav i dulje živ.“

Istega časa je začel marljivi pisatelj pisati za pedagoški list: „Napredak“, vsled česar ga je književno društvo „Hrvatski pedagoškijsko-književni zbor“ v Zagrebu imenovalo svojim pravim udom.

Potem je napisal ta-le dela:

„*Dobra kućanica*.“ 1880. To delce je izdal hrvaški pedagoškijsko-književni zbor in je prevedeno tudi v bulgarščino. L. 1896. je izšlo že četrto pomnoženo izdanje. Hrvaška vlada

je uvedla to delo kot učilno knjigo v višje dekliške šole in ponavljalnice, kar je storila tudi bosenska vlada. Ko je hrvaški narod kanil slaviti petdesetletnico svojega prepoda, predlagalo se je, da se tiskajo v ta spomin štiri najboljša popularna dela in da se po več stotisoč izvodov razdeli narodu; tedaj se je odločilo, da se med temi izdâ tudi Trstenjakova: „Dobra kućanica.“

„*Putne uspomene*.“ 1880. Izdal Desselbrunner v Senju. To je dokaj obširno delo, v katerem gospod pisatelj prostodušno pripoveda, kako je že za svoje dijaške dobe imel posebno veliko veselje do potovanja po mili mu hrvaški zemlji, ki mu je sedaj druga domovina, katere se je oklenil z vso silo svojega srca. V tem delu je vse odkritosrčno popisal, kar se mu je kje na potovanju ugodnega in neugodnega pripetilo in kar je kje videl in doživel. Pokojni Avgust Šenoa, izvrsten hrvaški romanopisec in pesnik, pohvalil je lepo to delo v „Viencu“, a kar je Šenoa pohvalil, to mora biti res kaj izbornega. Jezik je prekrasen.

„*Savka i Stanko*, izvorna pripoviest odraslijoj mladeži.“ 1882. Ocena tega dela je bila povsem povoljna in mladina jo jako rada čita. Pokojni češki pedagog in književnik I. Mašek je mislil to delo prevesti v češčino, toda prerana smrt je to lepo namero preprečila.

„*Školski vrt u selu*.“ 1883. Izdal hrvaški pedagoškijsko-književni zbor. To delo je priporočila hrvaška vlada vsem ljudskim šolam in to gotovo največ zbok tega, ker se je bilo zelo pohvalno ocenilo. Po tem delu je osnovanih in urejenih sila mnogo šolskih vrtov po Hrvaški, Slavoniji in Dalmaciji. Tudi bosenska vlada je to delo toplo priporočila svojim šolam.

„*Rane i melem*“, črtice iz življenja. 1887. To delce je izdala Matica hrvaška. Ocena je bila zelo povoljna.

„*Ptice*.“ Izdalo društvo sv. Jeronima, štirje zvezki. To delo je med hrvaškim narodom dobro razširjeno, pisano s pesniškim navdušenjem. Njegova ocena je povsod polna hvale. Znamenito in zanimivo je to, da so v tem

delu zbrana narodna imena raznih ptic iz vseh strani Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Črne gore in Srbije. Pisatelj je imel mnogo truda in stroškov, ko je iskal v šolskih počitnicah v navedenih zemljah narodna imena mnogovrstnih ptic.

„*Dobar kućanik*.“ 1891. Izdala knjigarna jugoslovanske akademije. To delo je vseučilišni profesor in hrvaški pisatelj dr. Blaž Lorković v „Obzoru“ jako pohvalno ocenil. Rodoljubi kupujejo to knjigo in jo delé med prosti narod, kar je res posebne hvale vredno.

„*U radu je spas*.“ 1885. Pripoviest za mladež.“ Izdal hrvaški pedagogijsko-književni zbor. To delce je poslovenil Božidar Flegerič, a izdal Janez Giontini, knjigar v Ljubljani.

„*Mladi učitelj*.“ 1891. Izdala knjigarna Lavoslava Hartmanna. Tu so sveti in praktični vzgledi učitelju v prvem razredu in roditeljem. To delo so vsi časniki srčno pozdravili, a posebno pedagogiški. Prvi hrvaški pedagog, profesor Štefan Basariček, je napisal o tem delu zeló povoljno oceno. Bolgara Ilija Gudev in Todor Tačev prevela sta je v bolgarščino. Hrvaška vlada je tudi to delo priporočila svojim šolam.

„*Ljubičice*.“ Crtice za odraslu mladež.“ 1895. Izdal hrvaški pedagogijsko-književni zbor. Hrvaški „Napredak“, srbski „Učitelj“ v Belemgradu in sarajevski „Školski vijestnik“, pa tudi drugi časniki so prinesli zeló dobre ocene teh kratkih povestic. Božidar Flegerič jih je nekaj poslovenil.

„*Igre*.“ 1896. To delo je izdala vseučiliška knjigarna Franciška Suppana v Zagrebu. Vsebina tega dela je filozofsko-pedagogijska. Vsi hrvaški pedagogijski časniki so bili polni njegove hvale. Ljudevit Dvorniković, hvalevredni hrvaški pedagog, je je izredno hvaljeno ocenil v „Napredku“, D. Gručarov je prevaja v bolgarščino.

„*Život i rad Ivana Filipovića*.“ 1897. Izdal tudi hrvaški pedagogijsko-književni zbor. Delo je obširno, ima 20 podob. Ivan Filipović je spisal veliki hrvaško-nemški in nemško-hrvaški slovar. Tudi ročni slovar je iz njegovega peresa. Bil je nenavaden človek;

njega smemo po vsi pravici imenovati preporoditelja hrvaške šole in očeta hrvaškega učiteljstva.

Razven tega je napisal mnogo sestavkov in razprav v „Napredku“, v „Viencu“ in mnogih drugih hrvaških časnikih. Tudi v šolskih programih v Karlovcu in v Kostajnici je mnogo njegovih sestavkov.

V rokopisu ima še ta-le dela:

„*Slike iz Švicarske*.“ To delo je nagradila „Matica hrvatska“. „*Slike iz pedagogije*.“ „*Prirodopisna obuka u pučkoj školi*.“ „*Posljedice dobra i sla*“ in „*Srčike*“, črtice za mladež.

Leta 1889. se je v Zagrebu odprl učiteljski dom. O tej priliki je imelo hrvaško učiteljstvo svoje zborovanje, na katerem se je razpravljala Trstenjakova pedagogiška razprava, spisana za to nenavadno svečanost.

Razprava se je vsprejela brez izpremembe, in sestavitelj je zanjo dobil deset zlatov nagrade od „Saveza hrvatskih učiteljskih društava“, a tega denarja ni zase porabil, temveč ga je blagodušno daroval „Učiteljskemu domu“.

Davorin Trstenjak ima lep govorniški dar, kar je sijajno pokazal kot slavnostni govornik o priliki odkritja spominika pokojnemu Valentinu Mandelcu¹⁾, slavnemu rodoljubu Vraniću in dr. Simoniću, mestnemu načelniku.

¹⁾ Valentin Mandelc se je porodil leta 1837. v Kranju, kjer je zvršil početne šole. Na gimnaziji je imel izvrstne sošolce, pokojnega pisatelja Valentina Zarnika, pesnika Simona Jenka in še sedaj živečega pesnika Stritarja. Maturo je naredil z odliko, učil se potem jezikoslovja na Dunaju, od koder je prišel l. 1859. kot suplent na gimnazij v Varaždin. Leta 1863. je šel v drugem tečaju na Dunaj, od koder je prišel v jesen istega leta za suplenta v Karlovec, kjer je umrl za sušico. Pokojnik je bil dobrodušen, blag in sila nadarjen človek. Že na gimnaziji se je poskusil s pesništvom, katero je nad vse čislal. Znajoč dobro francoski, je priredil nekaj šaljivih iger za slovenski oder iz francoščine. Umel je tudi dobro italijanski in posebno ruski. Poslovenil je prvi del Goethejevega „Fausta“, za katero delo mu je neki knjigar v Karlovcu ponudil 300 gld., a ponudilcu je rekel, da „Faust“ še ni dosti opiljen. Kje je sedaj ta prevod, ne vem.

Na tretjem občnem učiteljskem zborovanju v Oseku je bil izvestitelj, in njegove resolucije so se soglasno sprejemale brez izpremembe. V učiteljskih zborovanjih je bil mnogokrat izvestitelj.

V Karlovcu je bil Davorin Trstenjak v vsakem društvu izmed glavnih činiteljev. Prvemu hrvaškemu pevskeemu društvu „Zori“ je bil predsednik, akoprem sam ni pevec. Predsednik je bil tudi učiteljskemu društvu, društvu sv. Vekoslava za podpiranje siromašne šolske mladine blagajnik. Za ognjegasno društvo, v katerem je bil spreten plezec, izdelal je pravila in službovnik. Diletantskemu gledališkemu društvu je bil ravnatelj. Gospodarski podružnici je bil podpredsednik, toda vsa predsednikova opravila so bila na njegovi skrbi.

Čitalnici v Karlovcu je uredil veliko knjižnico ter dobil od nje za nagrado zlat prstan. Knjižnico mu je pomagal urejevati gospod Ivan Steklasa, kr. gimnazijski profesor.

V Karlovcu je sam uredil veliki šolski vrt, kakoršnega prej ni bilo na vsi hrvaški zemlji. V njem je zasadil 70 vrst najplemenitejših sadnih dreves, katera je skrbno gojil, a ko so dorastla za presajevanje, razdelil jih je mnogo tisoč posestnikom v Karlovcu in v okolici. V prostih urah je ta vrt pomagal sam kopati in obdelavati, kakor je bilo za katere dobe potrebno. Njegov bučelnak v šolskem vrtu je bil na dobrem glasu. V njem je bilo vseh mogočih modernih panjev. Potrosil je za ta bučelnjak 300 gld. Iz mnogih krajev so prihajali radovedni in ukaželjni ljudje, da vidijo Trstenjakov šolski vrt in v njem izredno lepi bučelnjak. Hrvaška zem. vlada je odredila, da je bil v tem vrtu sadjerejski tečaj za učitelje, in tudi prosti kmetje in posestniki, kateri so se zanimali za sadjarstvo, smeli so vanj vstopati. Trstenjak je sam bil učitelj.

Na karlovški gospodarsko-obrtniški izložbi je bil odlikovan za sadjarstvo in vrtarstvo in druge reči.

Leta 1891. je bila v Zagrebu jubilarna izložba in na tej izložbi je dobil Davorin

Trstenjak veliko kolajno za svoja gospodarska in književna dela.

Leta 1892. na izložbi učil v Zagrebu je dobil za svoja književna dela in prirodopisno zbirko diplomu priznanico.

Že kot dijak na gimnaziji v Varaždinu je imel Trstenjak posebno veliko veselje do živalstva, katero je z leti vedno rastlo. Priredil je mnogo stotin ptic in drugih živalij, da je imel veliko in krasno zbirko, kakoršne nima noben hrvaški gimnazij. Delal je tudi nekaj za muzej v Zagrebu. Na predlog vseučiliških profesorjev dr. Pilara in Brusine je postal ud. c. kr. zoološko-botaniškega društva na Dunaju.

Vseučiliški profesor Spiro Brusina, kateri je ravnatelj zoološkega muzeja, imenoval je Trstenjaku na čast novo vrst polža „Menalopsis Trstenjaki“, kar je res hvale vredno za našega neumorno delavnega rojaka.

Kakor prej v Karlovcu, tako je sedaj naš Davorin delaven v Kostajnici, ozirajoč se povsodi na občno korist prebivalcem v okolici. Tukaj samo jeden primer! Kraj Kostajnice je breg „Djed“, kateri je bil ves gol; a on, spoznavši, da bi bil ta goli „Djed“ kdaj okoličanom še lahko v korist, zasadil ga je s šolsko mladino z jelkami, katere so sedaj že okoli dva metra visoke in jih je na „Djedu“, ki je sedaj lepo zelen, preko 3000. Kako naporno in trudapolno je tako delo, vé vsak, ki se le količkaj peča s kmetijstvom.

Trstenjak je že kot dijak mnogo peš potoval. Kot učitelj je pa prepotoval vso avstro-ogersko državo, vso severno Italijo, vso Švicarsko, v obče velik del Evrope, kjer je pozorno opazoval vsak napredek, a največ v šolah.

L. 1873. je bil na zborovanju slovanskih pedagogov na Dunaju, na velikem učiteljskem zborovanju v Pragi. Na učiteljskem zborovanju v Šabcu v Srbiji je zastopal „Savez hrvatskih učiteljskih društava“. Iz tega lahko vidi čitatelj, da se naš Davorin ne boji ni truda ni stroškov, ako velja kje kaj storiti šolstvu v korist.

Davorin Trstenjak je mož srednje, zeló krepke postave; pod visokim čelom mu švigajo milo-prijazne rujavkaste oči. Pokojni Davorin Trstenjak je pisal o svojem rojaku in prijatelju Stanku Vrazu, da je bil človek brez vsake strasti, da je strastno ljubil le svoj narod. To isto moremo trditi o našem Davorinu. On je varčen, vedno trezen, na vsak vinar dobro pazeč gospodar, ki ne ljubi nikakih v Hrvatih že od davnosti navadnih velikih pojedin, katere so ljudem često na škodo in kvar, vneto ljubi le jedino svoj slovenski in hrvaški narod, kateri mu je dal drugo domovino. Drugo njegovo strast smemo tukaj navesti in ta strast je po zimi ugodna zabava, to je lov. Davorin je velik prijatelj divjačine in dober lovec, kakor malone vsi njegovi bližnji moški sorodniki. Akoprem je naš Davorin zeló previden gospodar, ne moremo in ne smemo reči, da bi ne imel radodarnih rok, ker podpira z denarjem vsako dobro in narodu koristno podjetje. Ni plemenitega namena, za katerega bi med Hrvati ne bil nabiral in tudi nabral dokaj milodarov. Zato je tudi poseben ljubljeneč hrvaškega naroda. Istotako spoštuje in ljubi našega štajerskega rojaka hrvaško učiteljstvo. V Kostajnici uživa lep ugled med ondotnim prebivalstvom, katero mu je poverilo ravnateljstvo svoje „pučke hranilnice“, katera daje denarje na male obresti.

Kostajniška šola je na jako dobrem glasu. Zemeljski šolski nadzornik Stipetić je rekel o neki priliki, da je ona najbolja na Hrvaškem, a pred Trstenjakom se je štela med

zadnje. Iz tega je jasno razvidno, kako imenitna učiteljska moč je učitelj Slovenec med Hrvati.

Mož je blage čudi, toda pogumen. Kot izvrsten plavač je še bivši gimnazijalec v Varaždinu otel nekemu učencu iz četrtega normalnega razreda življenje; dečko se je kopal v Plitvici, kjer ga je bistra voda zavila pod mlin. Pomoči ni bilo nikake, a naš Davorin ni pet ni šest je skočil oblečen v vodo, potonil se in izvlekel dečka iz vode.

Kot dijak je bil na vseh slovenskih taborih, kjer se je navduševal za narodne ideje.

Trstenjakovo življenje smemo po vsi pravici srečno imenovati. Dne 11. vel. srpana l. 1873. se je v Karlovcu oženil. Žena mu je rojena Karlovčanka Barbara Holjac, ki je dobra in vestna učiteljica. Sreča je bila zanj, da je bila tudi ona ž njim vred premeščena, kar se navadno ne dogaja. Iz tega srečnega zakona je bilo čvetero otrok. Prva hčerka Ljubica je umrla v Karlovcu kot izvrstna učenka, tudi prvi sin Ivan, ki je bil zeló nadarjen, umrl je, ko še ni začel v šolo hoditi. A večje veselje imata pridna in vzgledna roditelja s svojima še živečima otrokoma: hčerko Milico je vzel v Kostajnici vzgleden in premožen trgovec Stucin, katerega ded je bil rodom Slovenec s Kranjskega. Najmlajši sin Milan je dober dijak.

Našemu Davorinu je letos 25 let, kar je začel pisateljvati. V vseh njegovih delih je jezik blagoglasen, krepak in jedrnat, zlog prost, jednostaven in eleganten. Kakor deluje Hrvatom v korist, tako pa Slovincem v ponos.

Smrt in življenje.

Mrtvaški zvonovi na večer
Zvené preko tihe doline,
Na mrtvega nas trpina
Spominjajo žive trpine.

Kdor vedno le smrt premišlja,
Kakó mu življenje preseda;
Kdor misli le na življenje,
Kako ga prestraši — smrt bleđa!

Anton Medved.